گلزارِ عثمانی

مع

تہنیت تقریب کدخدائی شہزادگانِ آصف جاہی

ہدیۂ محقر

مولانا محمد عبدالقوی - فانی - ایم - اے (علیگ) چشتی صابری

وقار الملک گولڈ مڈلسٹ

سابق پرفسور فارسی و عربی - گورنمنٹ مارس کالج ناگ پور

مدیر مجلۂ بین المللی "البیان"

معلم حال شعبۂ فارسی و اردو - جامعہ لکھنؤ

بعنوان ذیل از مصنف علام یافته می شود

مطبع آسی، محمود نگر لکھنؤ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

قصیدہ

درستائش ہز اکزالٹڈ ہائینس لفٹنٹ جنرل اعلیحضرت بندگان عالی، سپہ سالار مظفر الممالک والممالک نظام الدولہ نظام الملک "نواب سر" میر عثمان علیخان بہادر فتح جنگ آصف جاہ سلطان العلوم جی سی ایس آئی جی، بی ای شہریار ممالک محروسہ دکن خلد اللہ ملکہ و سلطنتہ،

ہمہ گل است و یاسمن بطرف جوئبار ہا	بہار کرد عنبریں ہوائے مرغزار ہا
بنفشہ رستہ در چمن شقیق و لالہ در دمن	بہر کجا کہ بنگری ہجوم نو بہار ہا
چو زلف یار مشکبو شدہ است دہر کو بہ کو	جہاں شدہ ز چار سو برنگ و بو تتار ہا
بدہر اندروں ہمہ می است و بانگ چنگ و نے	بدشت و راغ و کوہ و در پری وشاں نگار ہا
گل است و لالہ چار سو شدہ است دہر مشکبو	ببانگ و نغمہ ہر کجا عنادل است و سار ہا

مصوّر است بهر چمن برنگ و بوئے دلبران
همه جنان همه ارم بدشت و کوهسارها

ترانه ریز باربد هوا بدشت و در جبل
عروق آبکش همه بهر شجر چو تارها

همه تل است چون چمن ز لالها و یاسمن
پر از گل است و نارون مغاکها و غارها

بر بخیت ابر شیرها بدهر چار سو همه
شگوفها بهر شجر چو طفل شیرخوارها

گل است و لاله و سمن بدشت و باغ هر کجا
بطرف آبجو همه ز سروها قطارها

زبانگ سار و کبکها نشاط در چمن همه
عنادل اند نغمه گو فراز شاخسارها

همه جهان نگار بین دو چهر رشک حور عین
هوا شده است عنبرین بهر کجا تتارها

جهان بهشت جاودان برنگ و بوئے مهوشان
بهر کجا که بنگری بعکس لاله زارها

بسنگها و خشتها مصوّر است گلستان
دمیده است ارغوان همه ز نوک خارها

بروئے دلبران همه ارم شده است تعبیه
بزلف شاهدان همه نهفته صد تتارها

بهر زمین بهر کجا همه گل است و ارغوان
بنفشه رسته چار سو بدشت و کوهسارها

ز کشتها همه جهان برنگ و بو چو گلستان
همه گل است و ارغوان بسوئے مرغزارها

ترانهٔ عنادل است بهر کجا بدشتها
به نغمه اند چار سو تدروها و سارها

صدائے رود و نے همه بطرف باغ هر کجا
پیالهائے مے همه بدست میگسارها

بدشت اگر نظر کنی همه مے است و مے پرست
بنغمه مطربان همه بت اند در کنارها

به بزم دهر چار سو مے است و شاهدان همه
سرود و چنگ و رود و نے بطرف جوئبارها

بیا و نوش و چنگ و نے جهان چو باغ حور عین
مے است و شاهدان همه بدشت و کوهسارها

زنامیه همه جهان شده چو بزم شاهداں — مصوّر است سو بسو بدشت و کوهسارها
بجام لاله مے همه ببزم باغ چارسو — عروس گل برقص و هم بنغمه کبک و سارها
جهاں برنگ و بو همه شده بسان گلستاں — مصوّر است چار سو چو منظر بهارها
همه تدرو چارسو صدائے سار کوبکو — زکبک پر شده زمیں هزارها هزارها
زبس دمیده یاسمیں زمیں شده است عنبریں — کشاده کاروان چیں بکوه و دشت بارها
بدشت اگر نظر کنی همه گل است و یاسمیں — بدامن جبل همه نشاط آبشارها
بروز روئے شاهداں شب است چارسو عیاں — بملک روم منتشر سپاه زنگبارها
بدشت چارسو همه بنفشه رسته هرکجا — مصوّر از گل و سمن کنار جوئبارها
ببانگ نے مغنیاں بمدح خسرو جهاں — گ — چه در فضائے گلستاں چه طرف جوئبارها
چو گلشن ارم شده جهاں بعهد تو شها — بهر زمیں که بنگری بجشنها دیارها
مدارس علوم و فن نموده بهر کجا — همیشه از تو خسروا بدهر یادگارها
نه سرگرانی است و کس نه مبتلائے درد و غم — بباده کرم همه نشانده خمارها
بهر کجا که بنگری ز هیبت تو حاکماں — نشانده اند یاسمن بریده اند خارها
شگوفهٔ علو ها که بد بباد مهرگاں — زموج جود تو شها شده همه بهارها
مدارس دکن همه علامتے ز جود تو — چناں نشان تو همه بدهر ز اقتدارها
مدار ورع ملک تو تقدّس است هرکجا — بعهد تو ولی همه درون کوهسارها
ز انبساط فیض تو که هست شامل جهاں — بعهد ها نشاطها کنند شیر خوارها

سحاب ابرہا خجل شدہ ز جود دست تو | مصوّر است ہر زمین نقش و از نگارہا
عدا دلشکرت بروں ز حد و فکر آدمی | دو سالہ راہ می رود ز لشکرت قطارہا
ز ابر جود دستۂ کدورت زمانیاں | ز خاطر ہمہ جہاں ستردۂ غبارہا
ترا بہ منجنیقہا چہ حاجت است خسروا | ز ہیبت تو اوفتد ز بیخ و بن حصارہا
بیک خدنگ تیز ریزۂ دشمناں بسیر | بد ورد شت کیں ہمہ نمودۂ شکارہا
فزودہ عز و شان دین ز دولت تو خسروا | کنند مومناں بتو نقو و جاں نثارہا
حدیث خشم تو رود اگر بروئے آبہا | ز آبہا بروں جہد شرر فشاں بخارہا
اگر حدیث لطف تو بروئے نارہا کنم | بہ نارہا ہمہ شود تموّج بحارہا
ہمہ ولی بذکر حق ادا کنند روز و شب | وظیفۂ دعائے تو بطور حق گزارہا
مدار صنع ملک تو کساد ازاں بیوریا | محک ہمہ بہ فکر تو گرفتۂ عیارہا
ببزم دہر جا بسو خورند بادہ کو بکو | بیاد خسرو جہاں بجوش نو بہارہا
ز ابر جود تو جہاں شدہ چو گلشن ارم | بدور عدل تو شہا بہ ساز و برگ کارہا
بہ عزّ و شان و برتری کہ ہست دائمی ہمہ | ندیدہ مثل تو فلک درون روزگارہا
بہ فرّ و فضل ایزدی ترا کمال بخردی | فلک برائے تو نہد مدار کاربارہا
بنظم ملک خسروا ترا نہ حاجت دگر | رہین رائے تو ہمہ صغارہا کبارہا
دکن کہ ہست چیں ارم بہر کجا کہ بنگری | بہ جشن حور جا بسو بدشت و کوہسارہا
نہ بانگ شکوہ آیدش بگوش از زمانیاں | فلک برائے تو شہا اگر نہد مدارہا

بزم دهر کجا بیاد خسرو دکن — بفضل بوسه جام می خورند باده خوارها
ببانگ چنگ و نی همه کن مشابهٔ ارم — بهر کجا که بنگری می است میگسارها
بزم شاهدان چین زمشک بود گفتگو — زطیب خلق تو شها صبا برد بنجارها
چو دست بنده بد تهی زکیسهٔ دُرّ زر همه — زگوهر علو بها کنم بتو نثارها
ادیبها لبیبها کنند روز و شب همه — ثنای خسرو جهان بنهج حق گزارها
پی سرود مدح تو که فرض شد بهر بشر — همه عروق جسم من برود و چنگ تارها
بباده محبت که شد خمیر جسم من — به مفلسی نشانده ام شها همه خمارها
زخاک ملک تو شها خمیر جد و عم من — محبت دکن شده مرا چو پود و تارها
ثنای تو توانگری ولی زشومی فلک — زگرد مفلسی مرا بجان و تن غبارها
دماغ دهر چون ارم بعهد تو معطر است — زمشک خلق تو شها بهر کجا تتارها
فلک مطیع حکم تو اگر شود اشارتت — زدشمنان بد گهر برآورد دمارها
وظیفهٔ ثنای تو بنفع خود ادا کنم — که مرد را به نیکوی ز مدح تو عیارها
بمدح تو بسر برم زعمر آنچه باقی است — شها اگر به خان و مان مرا بود قرارها
ولی زگردش فلک به فکر نان روز و شب — قرار در خیال من بدل شد از فرارها
گل است چارسو همه معطر است کو بکو — بهر کجا که بنگری بعهد تو بهارها
غریب و بینوا ز تو بساز و برگ هر کجا — یتیم و بیوه را همه زجود تو یسارها
معالم سخای تو بدهر اندرون همه — به جود تست منبسط به چارسو دیارها

نظامِ ملک خسروا برائے صائبت ہمہ
رہین عقل تو ہمہ مشیرہا مشارہا

نظام دولت است دیں شدہ بعہد تو چناں
کہ نگسلند تا ابد ز پودہا زتارہا

مظفر جہاں توئی کہ فتح شد بنام تو
ز داورِ ازل ہمہ بجنگ و گیر و دارہا

بعہد تو دکن شدہ مدار ہر کمال را
ارسطواند ہر کجا بملکِ تو ہزارہا

شہ علوم و شاہ دیں توئی کہ ملکِ ملکِ تو
کنند مدحِ تو ہمہ بجان و دل کبارہا

یسار در ہمہ دکن شدہ بہ فکر صائبت
رعایا را بذاتِ تو شہا است افتخارہا

بسان خادم رہی روس را بہ بندگی
بہ سایۂ کلاہِ تو فگندہ شہریارہا

ہمہ شکوہ و برتری شہا تراست مژدہ ای
بدستِ تست از ازل عنانِ اختیارہا

بیادِ تو نبیذہا ببانگِ رود و چنگ و نے
خورند شاہدان ہمہ بطرفِ جوئبارہا

امیرِ مومنین توئی رئیس قوم مسلمیں
کہ مومناں ثنائے تو کنند در دیارہا

بہ عہد تو ہمہ ولی بیادِ ذکر مشتغل
کہ میدہد بہر یکے ز فیض تو یسارہا

برنج و درد بد جہاں، شہ از خمار مفلسی
ببادۂ سخائے تو شکستہ شد خمارہا

برائے آصفِ جہان کہ نامِ تست از ازل
شدند معترف ہمہ صغارہا کبارہا

بہ تیغ عدل کشتۂ ہمہ وجود ظالماں
ز خرمن ہمہ خساں برآوری شرارہا

علوم مغربیہ را کہن لباس ترک شد
بہ خلعتے کہ دادۂ شہا ہمہ بہارہا

بآبِ تیغ کشتۂ نہالِ حفظ چارسو
ز آبِ سیم و زر ہمہ بملک جوئبارہا

بدورِ لطفِ تو بود پناہ ملک ہر کجا
ز عدل خسروا ہمہ نمودہ حصارہا

ہر آنکہ زاد در دکن بہ شکر تست مرتہن — کہ ہندوان و مومنین کنند افتخارہا

ہمہ ہنود و مسلمین بچشم دوربین تو — عزیز و یار تو ہمہ بسان غمگسارہا

صدائے کوس عدل تو رسید در ہمہ جہاں — سحاب فیض تو ہمہ نمود جوئبارہا

بہ ہند از تو صحبت ہمہ علوم ہر کجا — ارسطو اند چار سو بعلم در دیارہا

زمین خسرو دکن تو زرع است در زمن — منزہ شد ہمہ جہان ز ننگہا ز عارہا

ز بارش سخائے تو کہ بودہ روز و شب شہا — برنگ و بو جہاں شدہ ہمہ چو لالہ زارہا

ہمہ نشاط و رنگ و بو بعہد شاہ در جہاں — یمین ہر گدا شدہ ز جود شہ یسارہا

مس کساد شاعراں طلا کند ثنائے تو — ہر آنکہ گفت مدح تو گرفتہ اعتبارہا

تہی ز لعل کانہا چو دست فاقی حزیں — چو کیسہ گدا تہی ز جود تو بحارہا

ز ابر نیزہ ات شہا زمیں شدہ است گلستاں — ز دشمناں بدشت کیں بہر کجا مزارہا

دل حبیب تو شہا بسبزہ است چوں چمن — خشن بہ بخت دشمنت چو پشت سوسمارہا

کنوں کہ علم در جہاں ز فیض تو شدہ ہمہ — بہر زمیں ادیبہا حکیم در دیارہا

بہر بلد بیاد حق چو شبلی است ہر بشر — ز ننگ شد جہاں تہی ستردہ نقش عارہا

چو تشنہ یاد تو کند شود دہاں پر از عسل — گہ خزاں ز ذکر تو دمیدہ نوبہارہا

بہر بلد ز نام تو کنند فخر در جہاں — شدہ است بزم ذکر تو شہا ہمہ دیارہا

سرور و سور تو شہا بود ز گردش فلک
نشاط تا بود ز مے بزم میگسارہا

۲- قصیدہ

شہسوارِ دولتِ تو ہمعنانِ آفتاب — آستانِ قصرِ جاہت آسمانِ آفتاب

صولت اسکندری نازد بذاتِ عالیت — چون بجودِ تو بنازد خاندانِ آفتاب

مثل یوناں مبدءِ علم و ہنر ملکِ دکن — کودکان در عہد عہدت رازدانِ آفتاب

جامعۂ عثمانیہ دریائے مواج از علوم — کرد جاری چار سو اندر جہانِ آفتاب

کودکان عہد تو شارحِ رازِ آسماں — دختراں مثلِ ارسطو نکتہ دانِ آفتاب

در دکن بینی ہمہ از چار سو باغِ علوم — شد معطر از ہوایش خان و مانِ آفتاب

مبدءِ علم است فرانت مثلِ طوبیٰ در جہات — شاخہایش منبسط شد در جہانِ آفتاب

چشمۂ فیضِ تو جاری شد ہمہ بر روئے دہر — سبز و شادابی ازاں در گلستانِ آفتاب

ارسطا طالیس دانش دارسانِ عہدِ تو — اِرس تعلیم است ہر سو در جہانِ آفتاب

طفل در گہوارہ تشریح شفا گوید ہمہ — نکتۂ زاں بگزرد اندر گمانِ آفتاب

در ہمہ ملک دکن بینی مدارس چار سو — ممتد از اں بیخ دانش در جہانِ آفتاب

نیّرِ علم و ہنر طالع شدہ در یورپ است — یورپا مطلع دکن شد آشیانِ آفتاب

انچه در مغرب بود از علم بهر ملائش / خامها در دست دارد ترجمان آفتاب

انچه از صنعت بود نیز انچه باشد از علوم / در دکن تعلیم کرده نکته دان آفتاب

کرد اردو و راز بان علم و دانش در دکن / منکشف گشته کنون راز نهان آفتاب

صنعت اهل دکن را گر ببیند آسماں / در نظر بے قدر ماند بهرمان آفتاب

علم و دانش را بجوید خسرو ملک دکن / انبیاعش را کشاده بحر و کان آفتاب

کار و بار اهل صنعت را چناں افزوں نمود / هر دکان اهل صنعت شد دکان آفتاب

گاه در تعلیم کوشد گه بامر دیگر است / می نماید انچه کرده کاردان آفتاب

بر دل قانی نشیند در زمان عدل تو / تیر هر آفت که آید از کمان آفتاب

در همه ملکت یتاما شاد و بیوه منبسط / عهد آرام است ملکت در جهان آفتاب

اولیا بینی همه در دور عالم چار سو / غیر ذکر حق نه بینی در جهان آفتاب

رشتهٔ زنار در تسبیح و خیطش را همه / در میاں دارند اکنوں عابدان آفتاب

در تضیّق بود گیتی لیک از فیضت کنوں / هست در توسیع و زینت آسمان آفتاب

گر یتاما شاد و خرّم بیوگاں در راحت اند / عهد آرام است هر سو در جهان آفتاب

عهد زرّیں عهد تو اے حامی اهل علوم / مثل هارون الرشیدی در جهان آفتاب

خواجهٔ اجمیر سلطان همه هندوستاں / یاور و یار تو اند اے حکمران آفتاب

هر که زاید در جهاں بیند تو رحمت مدام / میزبان دهر هستی مهمان آفتاب

۱؎ یاقوت ۱۲ ۲؎ خریداری ۱۲

در ہمہ اشعار تو بینم ہمہ حمد خدا — نیز نعت مصطفےٰ اے نکتہ دان آفتاب

ہست در عثمان علیخاں عز و شان ایزدی — از ازل توام بسان عز و شان آفتاب

نافہائے مشک افضال خدا دار دببار — سیر در ملکت نماید کاروان آفتاب

ق

سہ خطابت داد یزدان متکائے انس و جاں — حارس حرمین ہستی حکمران آفتاب

منکہ باشم مستنیر از پرتوے رائے بنی — حارس حرمین گویم پاسبان آفتاب

گرچہ شاہ ہند کردت ہم خطابات دگر — ترک کردم زانکہ ہستم رازدان آفتاب

در ہمہ دور ممالک آن شہ گردوں جناب — کامران وہم مظفر در جہان آفتاب

ہم نظام الملک آں سلطان گردوں مرتبت — ہم نظام الدولہ باشد در زمان آفتاب

فاتح جنگ است و آصفجاہ و سلطان العلوم
مثل او ہرگز نیاید در گمان آفتاب

۳۔ قصیدہ

بادہ ہمہ قوتِ رواں بر رُخ گلستاں پرورد | در دل ہمہ شادی ہمہ ہر جانِ پژماں پرورد

ابلہ اگر زاں می خورد گردد فلاطون زمن | در طبع آں مایہ فطن اسرار گیہاں پرورد

گر پیچ و تاب افتد ترا در حلِ عقدِ روزگار | جامے بخور آزمے ہمہ فکر تو آساں پرورد

لقماں کند ابلہ اگر از بادہ نوشد اندکے | صد مایۂ علم و فطن در طبع ناداں پرورد

بلبل شود زاغ و زغن از فیض آں بے زباں | در نغمہ گوئی ہر زماں بزمِ گلستاں پرورد

ناداں شود دانا ازاں گردد فلاطونِ زماں | الکن خورد جامے اگر گفتار سحباں پرورد

محبوس گر نوشد ازاں قصد چو طاؤس ارم | جشنے کند شادی ہمہ رد ور زنداں پرورد

آں بادہ وہ کز بوئے آں گردد دماغم گلستاں | صد مایۂ ناز و نعم در جانِ پژماں پرورد

بادہ دہد تغییر حال حیواں خورد انساں شود | زاغ و زغن در بیضہا طاؤس رقصاں پرورد

بادہ بجو بادہ بخور کز بادہ طبع شاعراں | چوں طوطی شیوا زباں مدح جہاناں پرورد

بادہ ہمہ تفریح جاں بادہ دہد تاب و تواں | صد رنگ از باغ جناں بر روئے مستاں پرورد

در خرقہ کودک گر خورد گردد ارسطوئے زمن | عامی اگر بوئے برد صد طبع لقماں پرورد

گھٹی ۱۲

گر پیر ازاں بادہ خورد گردد چو مرد نوجواں
صد رنگ باغ و بوستاں بر روئے خنداں پرورد

دشمن اگر زاں می خورد گردد برنگ مہرباں
وز مہر صد باغ ارم در طبع شاداں پرورد

زاغ ار ازاں بوئے برد گردد چو بلبل نغمہ خواں
در بیضہ آں زنگی سلب طاؤس رقصاں پرورد

ساقی ازاں بادہ بدہ کاندر ہمہ رنج والم
بر رخ ہمہ باغ ارم غمگیں و پژماں پرورد

گر قطرۂ زاں مے خورد ابلہ ہمہ دانا شود
اسرار دور آسماں در طبع ناداں پرورد

بوئے بزاہد گر رسد زاں می بگوید نغمہا
گر محتسب جامے خورد در بزم جاناں پرورد

گر سوئے کافر زاں ہوا بوئے بر مومن کند
توحید داں گردد ہمہ اسرار یزداں پرورد

رنجور جور آسماں از بادہ گر طعمے چشد
در جان غمگین بیکساں صد گونہ درماں پرورد

مفلوک گر بوئے برد صد مایۂ شادی ازاں
در دور جور آسماں در دور حرماں پرورد

ساقی گر از بادہ ات محزوں بنوشد قطرۂ
صد مایۂ ناز و نعم در جان شاداں پرورد

قمری بہ سرو بوستاں زاں نغمہ میگوید ہمہ
بلبل بصحن گلستاں صد گونہ الحاں پرورد

آں بادہ دہ کز بوئے آں مستی بخیزد در جہاں
طعمش ہمہ رنگ جناں بر روئے پژماں پرورد

بر سنگ بادہ گر فتد گردد ہمانا جانور
نسناس گر زاں مے خورد انساں بزہداں پرورد

ساقی بنجواہم ساغرے زاں بادہ کز بوئیش ہمہ
اسرار یزداں یک بیک ہمہ در خذلاں پرورد

نے زیں شراب جانگزا کارد ہمہ شور و شغب
صد رنگ کفر و فسق را در اہل ایماں پرورد

مطلع ثانی

دارم بجام آتش ہمہ کو آب حیواں پرورد
چوں برق افتد در جگر بر رخ گلستاں پرورد

نسناس زاں انساں شود انساں خورد گردد ملک
زاغ ار از آں طعمے برد صد گونہ دستاں پرورد

بنت العنب دارد ہمہ حسن و جمال دلبری
زاہد فریب است آں پری در گوشہ رہباں پرورد

گر طبع کس غمگیں شود بادہ خورد بادہ خورد
بادہ ہمہ گلزار را در طبع پژماں پرورد

در مدح تو مداح تو خیرہ بماند ہر زماں
وصفت نیاید در گماں صد گونہ ہذیاں پرورد

وصفت بجود بالدہمی مثل سخاوت خسروا
طبع سخنور در ثنا صد گونہ نقصاں پرورد

آں دختر زرّیں سلب کز بوسہ اش پیر و جواں
صد مایۂ تفریح را در طبع شاداں پرورد

خواہم شراب جانفزا اے ساقی شیریں ادا
تا طبع نقّادم ہمہ مدح جہانباں پرورد

در قہر شاہ بحر و بر گیتی بجو دلرزد ہمہ
در ضمن خشم جانستاں ہر ہفت نیراں پرورد

کردہ ہمہ ملک دکن ہم رنگ باغ و بوستاں
در جود سلطان جہاں صد بحر عمّاں پرورد

در ذکر شاہ بحر و بر انفاس عیسیٰ مستتر
لطفش ہمہ طعم شکر در کام ثعباں پرورد

الہام ربّانی ہمہ منقوش خود لوح دلش
در طبع شاہ بحر و بر اسرار یزداں پرورد

زہد است و در تقویٰ ہمہ ملک شہ خورشید شاں
حک گشت از لوح دکن نقشے کہ عصیاں پرورد

ماند برنج و غم ہمہ در دور جور آسماں
قاآنی کہ در روز و شباں مدح جہانباں پرورد

عدلش ہمہ کردہ عدم در دور عالم چارسو،
آنکس کہ در ظلم و ستم خار مغیلاں پرورد

اندر ہوائے بیم او پرّد حمام آسماں
در قہر آں صاحبقراں صد گونہ نیراں پرورد

گردد ہمہ مشک ختن گفتار در اخلاق تو
ذکرت ہمہ طعم عسل در کام عطشاں پرورد

بہزاد کلک تو دکن کردہ ہمہ باغ عدن
نقشے کہ از فکرت شہا ہر ہشت رضواں پرورد

جودت همه علم و هنر کرده بملک تو شها　　صد پایهٔ درک و فطن هر طفل نادان پرورد

بارد همه ابر کرم در دور عالم روز و شب　　گیتی همه شاه جهان در ظل احسان پرورد

ای فانیِ خسته جگر محزون چرا هستی چنان　　مداح را شاهِ دکن در دورِ احسان پرورد

مهرِ جهانبان شافیت در دور اسقام جهان　　حب امیر المومنین در دردِ درمان پرورد

در ذکر اخلاقش سخن بیرا نفاس عیسیٰ او همه　　موتی ز ذکر شاه دین در گور درمان پرورد

از کاوش نوک سنان و ز تیغ ابر خونچکان　　کشت همه امید را در دور میدان پرورد

ریزم از آن سلک دُرر در مدح شاه بحر و بر　　طبعم همه بحر روان از آب نیسان پرورد

در جوع از مهرت شها دارم همه خوان نعم　　مهرت بجان و دل همه یاقوت و مرجان پرورد

در یوریا باشد اگر در کار علم و بخردی　　هر طفل در ملکت شها صد طبع لقمان پرورد

ملکت همه در بخردی دارد بهار جاودان　　در طبع هر کودک در آن صد گونه بستان پرورد

ملکت ز تدبیرت همه شد مبدء علم و هنر　　در صنع صد یورپ شها در زیر داماں پرورد

هر سو که جوئی در دکن یابی خدا بینی همه　　مثل فلاطون هر بشر اسرار یزدان پرورد

از عدل سلطانِ زمان کز هول و نسو و جهان　　شد دهر چندان معتدل مه جرم کتّان پرورد

در دور عالم هر گدا مستغنی الحاجت شده　　در طبع گلزار ارم از جود خاقان پرورد

شرع رسول انس و جان شد منبسط اندر جهان　　در دهر سلطان دکن احکامِ یزدان پرورد

هر کوه در ملک دکن شد مسکن اهل صفا　　در دشت چون رهبان همه اذکار یزدان پرورد

محزون ز دورِ آسمان در بند آفات جهان　　فانی که هنگام سحر مدح جهانبان پرورد

بکشاد سلطان دکن صد چشمهٔ علم و ہنر — ہر اہل علم و فضل را ذریل احساں پرورد

شاہا بملک تو ہمہ گلزار علم و بخردی — گر زنگ و بوی آں جہاں صد باغ رضواں پرورد

شاہا ہمہ شد مبدء علم و ہنر از حکم تو — اُردو کہ صد بحر عسل در دور داماں پرورد

اکنوں ہمہ شد منکشف از لطمهٔ قہر خدا — مثل کشف ہر دشمنت سر در گریباں پرورد

در لطف تو احباب را باشد ہمہ باغ جناں — ہر دشمنت در قہر تو صد گونہ خسراں پرورد

خواہی اگر باغ جناں باشد ہمہ در خلق تو — در خشم تو گیتی ہمہ صد گونہ نیراں پرورد

دارد ہمہ سلک دُرر اندر کلام شکّریں — در نطق سلطان دکن صد بحر عمّاں پرورد

اے مبدء فضل و کرم داری ہمہ جود اتم — ہر موج علم تو شہا صد بحر طوفاں پرورد

صنعت ز فیض تو شہا چنداں شود در ملک تو — صنعت کہ در یورپ ہمہ در کنج داماں پرورد

نقش ستم گردید حک از خنجر عدلت شہا — معدوم شد در ملک تو ہر کس کہ طغیاں پرورد

شوق تو می آرد ہمہ اطفال را اندر جہاں — تا در ثنائے تو شہا افضال یزداں پرورد

در مہر آں خیر البشر ایں فانیِ تفتہ جگر — در دور دہر بد سیر طبع غزلخواں پرورد

بر دوستانِ تو شہا باشد ہمہ فضل خدا — خصمت ز دورِ آسماں صد گونہ نقصاں پرورد

مانی بگیتی تا ابد با ایں ہمہ جود و کرم — شاہا ترا افضل خدا در دور داماں پرورد

باشد معینت خواجہ اجمیر سلطانِ جہاں — اے بادشہ خواجہ ترا در حفظ یزداں پرورد

اے حاکم دور جہاں مانی بہ گیتی شادماں
گیتی ہمہ از عدل تو گلزار رضواں پرورد

۴۔ قصیدہ

ساقی ازاں بادہ بدہ کو جان پژماں پرورد — بر رُخ ہمہ باغ جناں دردو حرماں پرورد

روبہ اگر زاں حاملہ گردد ہمانا بچہ را — در بچہ داں بی ریب و شک چوں شیر غرّاں پرورد

صد سال گر ماند تخم روزے کہ زاں آید بروں — ماند بر ومی بجگاں بر رُخ گلستاں پرورد

بر مردہ گر بوئے سد زاں داروی خستہ دلاں — مثلِ خضر عمر ابد در دو گیہاں پرورد

بر خار و خس ریزی ازاں گر قطرۂ اندر خزاں — مثلِ بہاراں در جہاں صد بوی ریحاں پرورد

زنگی اگر زاں قطرۂ در خواب نوشد روز و شب — بر رُخ چو یار نازنیں رنگ گلستاں پرورد

بر بیضۂ زاغ و زغن افتد اگر زاں قطرۂ — آں بیضہ مثل بلبلاں مرغ غزلخواں پرورد

زاں مے اگر بوئے رسد اندر دماغ بے خرد — چوں عقل کل در سر ہمہ اسرار گیہاں پرورد

بدتر اگر بادہ خورد بہتر کند افعال را — کافر خورد مومن شود اسرار یزداں پرورد

مثلِ حبیب نکتہ داں گویم بشادی نہ رماں — ساقی بدہ رطل گراں زاں مے کہ دہقاں پرورد

نامرد اگر جامے ازاں نوشد ببزم میکشاں — چوں پور نیرم ہر زماں در طبع شیراں پرورد

محزوں خورد شاداں شود قصد بشادی نہ رماں — غمگیں اگر نوشد زمے طبعش گلستاں پرورد

ابلیس بگزارد ازاں صد مایۂ تلبیس را ‌ ‌ ظالم خورد مظلوم را چوں پور شاداں پرورد
محزوں اگر آبے زاں نوشد ہمہ شاداں شود ‌ ‌ صد مایۂ فرحت ازاں در جان بریاں پرورد
گر پیر ازاں بادہ خورد گردد بطبع نوجواں ‌ ‌ جو شد ہمہ مہر تاباں در بزم جاناں پرورد
زنگی خورد رومی شود رومی اگر زاں مے خورد ‌ ‌ در رخ ہمہ خورشید را چوں ماہ کنعاں پرورد
محزوں بطبع اندرا زاں شادی کند روز و شباں ‌ ‌ صد مایۂ تفریح را در طبع گریاں پرورد
چو شد بدل طوفان غم ساقی بدہ رطل گراں ‌ ‌ کشتی مے غمناک را در موج طوفاں پرورد
نوشد بخیل از مے اگر گردد چو حاتم در سخا ‌ ‌ مثل خلیل ؑ اللہ ہمہ بر سفرہ مہماں پرورد
زاں مے کہ در درد و الم صد گونہ شادی میدہد ‌ ق ‌ گر فانیِ پُر درد را در بزم سلطاں پرورد
شادی کناں روز و شباں در بزم شاہ نکتہ داں ‌ ‌ چون بلبل شیوا زباں طبع غزلخواں پرورد
ساقی بدہ جامے ازاں دارو ی در د مفلساں ‌ ‌ در دل ہمہ غمناک را صد باغ و بستاں پرورد
جامے اگر زاں مے خورد فانی چو قاآنی شود ‌ ‌ در مدح قاآں ز من طبع غزلخواں پرورد
آید اگر بنت العنب از پردہ در بزم طرب ‌ ‌ در جلوۂ خورشید رخ صد جان بریاں پرورد
آں دختر خورشید رخ دارد ہمہ زرّیں سلب ‌ ‌ گہ مسکنش باشد عنب گہ جان مستاں پرورد
من با مے و ساغر بُدم کامد ز در آں نازنیں ‌ ‌ کاندر رخ خورشید فش صد گونہ بستاں پرورد

مطلع ثانی

در ستر شب آں دلربا خورشید رخشاں پرورد ‌ ‌ زلفش ہمہ کافر بود در کفر ایماں پرورد
اندر کنار آید اگر خورشید بینی چارسو ‌ ‌ در بزم روی آں پری صد باغ و گلستاں پرورد

دندان آن شیریں ادا دو سلک دُرّ بی بہا — در ہر دو لب آں ماہ رو لعل بدخشاں پرورد
در ضمن حسنِ دلربا دارد ہمہ شان پری — در دور چہرِ جانفزا صد ماہ رخشاں پرورد
شکّر ز لب ریزد ہمہ وز رُخ نماید ارغواں — از مشکِ تر صد نافہ را در زلفِ پیچاں پرورد
زلفش ہمانا ساحرے در سحر کردہ عالمے — در رُخ جمال دلبری آں شاہِ خوباں پرورد
ہر دو لبش یاقوت تر ریزد از اں تنگ شکر — بر رُخ ہمہ باغ ارم آں تاباں پرورد
آں سحر ساز فتنہ جو دارد جمال دلبری — در صحن گلزار ارم صد مار پیچاں پرورد
آں شاہد حوری جبیں کاندر لبانش انگبیں — سنبل ہمہ آں نازنیں در صحن بستاں پرورد
نوشد ہمہ مے آں صنم دریا دِ سلطان دکن — در مدح شاہ بحر و بر طبع غزلخواں پرورد
عدل تو در عالم ہمہ کردہ است صد باغ ارم — جُود تو در دور جہاں گلزار رضواں پرورد
در تشنگی نامت ہمہ ریزد ترے جوئے عسل — در بزم ذکر تو شہا صد عنبر و باں پرورد
گوہر ہمہ ریزد ز لب ہنگام وصفت خسروا — صد موجۂ شیر و شکر طبع سخنداں پرورد
از ہول عدل تو شہا بر خود بلرزد آسماں — صد مایۂ داد و کرم در طبع گیہاں پرورد
شاہ دکن سلطان دیں در دور عالم روز و شب — صد دور راح خوشدلی شاداں و خنداں پرورد
اطفال امید جہاں در عہد سلطانِ دکن — گیتی ہمہ چوں دایگاں در مہد قدراں پرورد
لوح جہاں منقوش شد از جود شاہ ذوالمنن — ہر چند گیتی در کثری صد گونہ نسیاں پرورد
در ہول عدل تو شہا کسری کند سفاک را [ضحاک] — ملک دکن از حزم تو چشم نگہباں پرورد
در مدح آں شاہِ جہاں ہر شاعر شیوا زباں — در لہجۂ داؤدیاں صد گونہ الحاں پرورد

در مجمع حوری وشاں آں خسرو خورشید شاں
مثل خضر در جام زر صد آب حیواں پرورد

از جور دور آسماں گر مشکلے دارد کسے
در دورِ عدل تو شہا ہر کار آساں پرورد

ہر طفل افلاطوں شدہ در عہد سلطان جہاں
ہر ابلہے در ملک او صد یک لقماں پرورد

لفٹنٹ جنرل شاہ دیں خورشید فر گردوں حشم
شاہِ جہاں عالم ہمہ در دورِ احساں پرورد

عثمان علی اکزالیڈ ہائنس نظر والّش
شاہے کہ گیتی را ہمہ شاداں و خنداں پرورد

خانیتِ عالم ہمہ نازد بذاتِ عالیش
آں است کز جود و سخا ہر خاں گہیاں پرورد

شاہا مظفر در ہمہ ملک و ممالک نام تو
ابر سخایت در جہاں صد باغ رضواں پرورد

سالار ہر عسکر توئی عثمان علیخاں نام تو
نام تو ہر عز و شرف در زیر داماں پرورد

جی سی ایس آئی و ہم جی بی ای زیبد ترا
فتح ہمہ جنگ و وغا تیغت بمیداں پرورد

آصف بجاہ و مرتبت سلطان ہر علم و ہنر
ملک دکن از یمن او در فضل یزداں پرورد

از بس مدارس در ہمہ ملک دکن شد مستقل
علم و ہنر را جود تو در زیر داماں پرورد

از جامعۂ عثمانیہ صد منبع علم و ہنر
در عہد تو ملک دکن در زیر داماں پرورد

بُد آنچہ از علم و ہنر در ملک یورپ خسروا
اُردو زبانِ دانشگاں اکنوں ہمہ آں پرورد

مشاطۂ تدبیر تو کردہ دکن را آں چناں
ہر شعبہ اش در ضمن خود صد باغ رضواں پرورد

ہر کس کہ در ملک دکن در دامن لطف شہا
در دور طبع شادماں گلزار رضواں پرورد

مسلم بہ لطف تو شہا در فضل خلّاق جہاں
ہند و ہمہ باغ ارم در طبع شاداں پرورد

ہر اہل مذہب را ہمہ آزاد کردہ عدل تو
اوضاع مذہب را ہمہ شاداں و خنداں پرورد

هر بیوه در ملک دکن خوشدل یتامی شادماں
در طبع زاں هر و همه صد باغ و بستاں پرورد

از کلک اصلاحت شها شد منتظم هر محکمه
فکرت با صلاح جهاں صد عقل لقماں پرورد

هر قوم و هر ملّت شد از امداد شاهی معتدل
جودت همه ملک دکن در زیر داماں پرورد

در عهد تو مثل ارم دار الیتامی در دکن
فیضت مدارس را همه در دور احساں پرورد

کالج که از سیّد همه از فیض تو شد منبسط
مثلش دو صد کالج شها فیضت بگیهاں پرورد

اولاد آدم را همه از اصفیا و اولیا
در دامن جودت شها دار گیهاں پرورد

هر مسکن اهل صفا از ابر جود تو ارم
جودت گروه اولیا چوں فضل یزداں پرورد

مانند افلاطوں همه صد مایهٔ ادراک را
تعلیم آں شاهِ زماں در مغز ناداں پرورد

اندر دلِ آں نکته داں صد رازِ یزدانی نهاں
در رای آں صاحب قراں خورشید رخشاں پرورد

در قهر آں گردوں حشم هر هفتِ نیراں مستتر
در لطف شاهِ ذوالمنن هر هشت رضواں پرورد

وصف تو ای شاه جهاں بیروں ز حدّ آدمی
فانی که باشد کو همه نظم پریشاں پرورد

تو بادشاه مقتدر در ملکِ تو صد بحر و بر
مدّاح در وصفت همه اوصاف یزداں پرورد

ای نیّر عزّ و شرف ماهی با وج عزّ و شاں
کز لمعهٔ رویت جهاں صد ماه رخشاں پرورد

۵ قصیده

همه بانگ قمری و بانگ هزار — همه گلبن و سرو در مرغزار
همه قمری نغمه گو چار سو — همه سرو هر سو لب جویبار
کجا بنگری لاله زارے پدید — غدیر است هر جا همه آبشار
ز جودت همه دهر گشته ارم — همه لاله و گل همه مرغزار
هوائے ارم می وزد چار سو — معطّر جهان شد چو مشک تتار
چنان نامیه شد مربّی دهر — برآمد گل و لاله از نوک خار
فضای همه کوه و صحرا خوش است — زمین لاله و گل هوا مشکبار
مغنّی و مطرب شراب و کباب — سرود و همه رود و چنگ است و تار
همه خورد و نوش است و چنگ و رباب — همه شاهدان و همه لاله زار
همه جام بلور و باده همه — همه ماهرویان و بوس و کنار
همه لاله و گل بدشت اندرون — همه یاسمن در همه کوهسار
گل اندام هر سو همه ماهرو — همه نازنینان لب جویبار

همه لاله در دامنِ کوه و دشت — همه گلبن و سرو بانگ هزار
همه نازنینان حوری جبین — پراگنده مشکِ تتر بر عذار
همه بادهٔ ناب و رود و سرود — همه چنگ و مزمار و طنبور و تار
همه صُلصُل و سار در کوه و دشت — همه نغمهٔ مُرغ در مرغزار
گل و لاله هر سو بدهر اندرون — همه کوه صحرا ز ابر بهار
بنفشه گل و یاسمن چارسو — معطر همه دشت چون زلفِ یار
همه ابر و امطار و لولو همه — وِطاءِ سما در همه کوهسار
همه ابر و امطار در کوه و دشت — همه دهر رنگیں برنگ بهار
همه سار در کوه و بانگِ تذرو — همه کبک و طاؤس در مرغزار
همه بادهٔ صاف و رود و سرود — قدح نوش هر سو لبِ جویبار
همه مه جبینان پراگنده زلف — همه کژدم و مار در لاله زار
همه بانگ ارغن بدشت اندرون — همه چنگ در برگ هر شاخسار
همه سرو و شمشاد و بانگ تذرو — سرود و همه رود و دستِ چنار
مع نُقل و باده بدشت و براغ — همه لاله رویان رنگیں عذار
همه سرو و شمشاد و گلبن همه — همه سرو و هر سو لب جویبار
همه دشت گلبن عنادل همه — همه صُلصُل و سار در شاخسار
همه ماهرویانِ زهره جبیں — مع ساغر و باده در لاله زار

ہمہ مہ جبیناں خورشید رو — ہمہ دشت کشمیر و صحرا حصار

سدہٗ در سدہٗ دور صحرا ہمہ — ہمہ جشن ہر سوئے در کوہسار

مع لالہ و گل رُخ شاہداں — مہ مہر در دور مشک تتار

بیارد ہوا دُرّ و گوہر ہمہ — مرصّع شدہ دشت و ہر کوہسار

ہمہ گلبن و سرو در کوہ و دشت — عنادل مع نغمہ بر شاخسار

ہمہ صلصل و سار و بلبل ہمہ — در آوازِ نغمہ ہمہ کوہسار

دو روئے ہمہ نازنیناں و مہر — مہ مہروار تند اندر کنار

دو روئے مطرّاءِ ہر نازنیں — گل و لالہ در دورِ مشکِ تتار

مع نغمہ ہر قمری شاخ سرو — ہمہ رقص طاؤس در لالہ زار

عروس گل و لالہ در شرم و ناز — عنادل ہمہ در رہِ انتظار

معطر ہمہ دورِ روئے زمیں — گل و لالہ ہر سو ہوا مشکبار

شقائق ہمہ سو بدشت اندروں — مع لالہ و گل ہمہ کوہسار

دو صد کاروانِ خطا و ختن — تو گوئی کشادند در دشت بار

ز روئے حسیناں ہمہ کوہ و دشت — تو گفتی شدہ کابل و قندہار

ہمہ ماہرویاں بدشت اندروں — ہمہ اہل کشمیر در مرغزار

مع ساغر و بادہ ہر ماہرو — مع نغمہ ہر شاہد گلعذار

ز روئے حسیناں زُہرہ جبیں — نمایاں ہمہ صنعتِ کردگار

مه و مهر دو طائر سپهر و یار (هر دو رخسار ۱۲) (قد ۱۲) — گل و لاله شمشاد آورد بار
به گلگشت بودم درون چمن — که آمد برویم یکے گلعذار
دگر مطلع در وصف آں مہ جبیں — نگارش کند خامۂ مشکبار

مطلع ثانی

همانا که آں شاهد پرنگار — همه مشک دارد همه لاله زار
دو لعل لبش کوزۂ انگبیں — که ریزد و شکرزاں همه بار بار
دو رویش دو طاؤس باغ ارم — مه و مهر رقّاصۂ عکس یار
دو زلف رخش ساحر سحر ساز — که دارند از سحر نقش و نگار
همه فتنه دارد بخال اندروں — همه کفر دارد بزلف آں نگار
مع مشک وردست روئے صنم — مع سلک در لعل آں گلعذار
مع مهر و مه آں رخ دلفریب — مع زهره و مشتری روئے یار
چناں در رخ آں بت نازنیں — نگه را همه گل بجیب و کنار
همه فتنه در ضمن خال لبش — همه دام سحر است زلف نگار
دو طاؤس دارد رخ مہ جبیں — دو چهرش مزین به نقش و نگار
دو طاؤس در دام مشکیں کمند — مه و مهر در سحر آں سحر کار
ببندد همه مرغ دل در دو زلف — ز مژگاں شب و روز خنجر گزار
چو دیدم رخ آں بت دلفریب — شده صفحۂ منظرم لاله زار

دلم ناشکیبا شد از حسن او | بروں رفت از سینہ صبر و قرار
دلم شیوۂ آہ و زاری گرفت | رواں شد ز اشکم یکے جوئبار
دل من کہ بُد مرغ مسکن گزیں | شدہ بسمل تیر مژگان یار
بدارد دلم را بہ رنج و بدرد | دو چشم ز جورش ہمہ اشکبار
چناں مبتلاے بلایم نمود | برم شکوہ زاں بر درِ شہریار
خداوند توقیر و جاہ و حشم | مراحِ ورا مردِ ذی اقتدار
شہِ دادگر میر عثمان علی | ہمہ دہر در عدلِ او لالہ زار
گذارد کجا گام آں دیں پناہ | بروید ہمہ گلشن و لالہ زار
گہے رزم چوں پورِ دستانِ سام | کند صفِّ اعدا ہمہ تار و مار
گہے حملہ از تیغ آں پیل تن | ز خوں میرود در وغا جوئبار
ز جود و سخا گر حرفے املا کنم | شود منظر نامہ ام زرنگار
کمندش ہمانا یکے اژدہا | بدم در کشد دیو در کارزار
ز راے منیرش چو رانم سخن | مہ و مہر بینم مبین و یسار

بتابند تا مہر و مہ بر فلک
بگیتی بماند بعزّ و وقار

۶۔ قصیدہ

چناں ز عدلِ تو شد معتدل ہمہ آفاق — نماند خدشۂ کینہ ز بیمِ اہلِ نفاق
مدبّران فلک در ہمہ فضائلِ نیک — ندیدہ اند نظیرِ تو در ہمہ آفاق
توئی بدہر کہ آبائے تو ہمہ شاہ اند — سریرِ ملکِ دکن ملکِ تو باستحقاق
بود ز بوئے خوشِ مشک طبع عطر آگیں — چو خامہ ام کند املائے حرفے از اخلاق
توئی بدہر کفیلِ جہاں پس از یزداں — شدہ است دست کریمِ تو ضامنِ ارزاق
برودتِ دلِ اعدائے تو چناں افزود — ز جرمِ نار شدہ دور عادتِ احراق
چناں ز رائے منیرِ تو شد جہاں آباد — سمر شدہ است نظامِ تو در ہمہ آفاق
مطیعِ تو ہمہ گیتی ز جودِ تو گردید — ز عدل و دادِ تو مضبوط دولتت اساق
بعہدِ تو ہمہ منکر شدہ است دور از دہر — ہمہ بزہد و تورّع شدند جانی و عاق [عاصی ۱۲]
چو کرد ذکر ز خلقِ تو راوئ اشعار — ز بوئے مشک شدہ پر دوائرِ آفاق
ہر آنکہ مہدِ تعیّش ز بطنِ مادر کرد — بذکر کردنِ اوصافِ تو شدہ مشتاق
نہ بود نقش بہ عالم ز مردِ دہر نواز — وجودِ تو شدہ از جود شاملِ مصداق

مسلّم است کہ وصفِ تو غایتِ تخلیق
خدیوِ دہر چو عثمان علی ز روزِ ازل
عسل شدہ است بعہدِ تو تلخیِ عالم
ز زرق دہر شدی مطمئن بقوّتِ عقل
باختصار نمودم ز مدحِ تو تقریر
جمالِ لیلیِ نظمم کسے ہمی نگرد
ہنر بعہدِ تو برخویشتن ہمی بالد
ہر آں صدا کہ برآید ز نعرۂ ہیجا
بنوکِ نیزہ کشادی رگش کہ خوں ریزد
بود ز جودِ تو سرمایۂ تنعّمِ دہر
ثنائے تو نہ بود حدِّ ہر بشر لیکن
مرا رسد کہ بگویم ثنائے شاہِ دکن
تو کارِ رزق رسانی گرفتۂ برضا
معینِ خالقِ گیتی شدی بروزیِ خلق
صحیفۂ کہ نبشتہ است منشیِ گردوں
ظہیر و عرفی و خاقانی و دگر شعرا
ازانکہ بودنہ ممدوحِ شان برفعتِ تو

خوش است تلخیِ دوران گہے ثنا بمذاق
ندیدہ اند سر و مہر در ہمہ آفاق
بدورِ عدلِ تو تاثیرِ زہر شد تریاق
عقیل را نہ زیاں شد ز فتنۂ زرّاق
چو کرد دہر باز کارِ وصف استنطاق
چو استخواں شدہ محکم زمانہ را اشناق
چنانکہ جودِ تو بالد بہ قسمتِ ارزاق
سماعِ آں ترا خوشتر ز پردۂ عشّاق
ازانکہ بود عدو مبتلائے دردِ خُناق
فلک ز عہدِ تو کردہ است با ابد میثاق
نمودہ ایم ز خلّاقِ دہر استیفاق
ورا ثنا ز اب و عم مرا است استحقاق
وگرنہ روزِ ازل بودۂ بعہدِ وفاق
کنند اہلِ جہاں از درِ تو استرزاق
بدیدہ ام ہمہ مدحِ تو در ہمہ اوراق
نمودہ اند بتوصیفہا ہمہ اغراق
ترا رسد ہمہ توصیفہا باستحقاق

فلک به عینکِ خورشید دید در عالم   ندید مثلِ تو جوّاد در همه آفاق

توئی که دولت و اقبال تست از آبا   سریرِ ملکِ دکن مِلکِ تو باستحقاق

بسوخت خرمنِ هستیِ دشمنان قهر   چو برق آتشِ خشمِ تو هست در احراق

ز موجِ جودِ تو گیتی مثالِ باغِ ارم   رسید چشمهٔ فیضِ تو در همه آفاق

معین و یاورِ اقبالِ تو شهٔ اجمیر   شکست صولتِ اعدات در همه ازهاق

شده است هند ز تدبیرِ تو همه یونان   رسید از تو همه علم در همه آفاق

شده است فانیِ محزون بمدحِ تو عاجز   اگرچه کرد همه سعی نیز استغراق

مرا وظیفهٔ مدحِ تو اسبق الاذکار   سحر که وقتِ دعاست وقتِ استیفاق

نمود شحنهٔ عدلت جهان چو باغِ ارم   گرفت دست همه دهر در همه ازلاق (لغزش)

شده است حاسدِ جاهِ تو ضیق الافکار   چنانکه رای محبِّ تو واسع الاشراق

ز فیضِ تست که مردم شدند طالبِ حق   به عهدِ تو همه غوث اند در همه آفاق

مواطنِ علما چارسو بملکِ دکن   مدرّسین بتدریس در همه اشفاق

یتاما در همه مُلکِ تو شاد و میگویند   دعائے دولت و اقبالِ خسروِ آفاق

بگفت هر یکی ما ئیم در همه راحت   ز بیوگان چو یکے روز کردم استنطاق

تضائقِ همه گیتی ز هیبتِ قهرت   ز مهر وسعتِ قلبِ کریم در آفاق

بدل شده به نکوئی همه مصائبِ دهر   شده است زهر به عهدِ مبارکت تریاق

ز ابرِ جودِ تو گیتی شده است باغِ جنان   شکست هیبتِ عدلت مضایقِ آفاق

بدورِ عہدِ تو تہدید شد بدہر چناں
کہ گشت ظلم محبّت نفاق گشت وفاق

تصادقِ ہمہ مردم بہ یمن نیّت تست
کہ نیست غیر صلاح و سداد در آفاق

حسد کہ سدّ وفاق است شد شکستہ چناں
کہ چار سوش بہ بینی ہمہ شگاف و شقاق

اگر ثنائے تو گردوں اگر دہد حنظل
شود چو شیر و شکر شکّریں مرا بمذاق

شہا ز قانیٔ محزوں چہ حال عرضہ دہم
غریق لجّۂ آفات شد ز اہلِ نفاق

دکن کہ موطنِ آبائے ما دحت باشد
خوش است یاد ازاں چوں شکر مرا بمذاق

اگر نصیب شود خدمتِ وطن شاہا
نہ بعد ازاں بکنم شکوۂ فلک ز نفاق

بدورِ عدلِ تو شد مرکزِ تنعم دہر
دکن کہ ہست بہ عہدِ تو ثانی الآفاق

دکن شدہ است ہمہ موردِ عنایت رب
ازانکہ مہر و محبّت دراں ہمہ اشفاق

بہ نردِ دہر ہمہ نقشِ دولت است پدید
بہ جفتِ مہر و محبت بدل شدہ ہمہ طاق

دکن کہ موردِ الطافِ خالقِ عالم
بہ تقویٰ مرکزِ عاصی بزہد گردشِ عاق

اگر بہ لطف بخوانی رہی رہد ز بلا
کنوں کہ گردشِ گیتی شہا ہمہ شد شاق

جہاں بعہد تو خرم شدہ چو فصلِ بہار
ولے رہی شدہ ہر دو رانہ مصداق

مپرس حالتِ قانی بدورِ نکبتِ دہر
ولے بخواں کہ شود موردِ ہمہ اشفاق

قصیده

ای ذات تو بدهر همه میزبان علم — باشد ز فیض تو همه تاب و توان علم
در عهد تو شها ز همه جود و فضل تو — هر کودکی که زاد شده مهمان علم
در علم میزبان همه دهر بوده — از شرق تا به غرب رسیده است خوان علم
گر تیر علم تا به فلک می رسد رواست — باشد ز دست تو همه زور کمان علم
از نکته که شرح دهی بحر شد روان — در ضمن درک تو همه راز نهان علم
شمشیر تو نموده همه فتح ملک دهر — کلک تو فاتح است همه در جهان علم
در دور درک تو شها یک نقطه صد فلک — در وسعت خیال تو شد لامکان علم
فانی که مادح است بخواهد ز تو شها — کز فیض تو به غیر شود مهمان علم
ریز د لبان تو همه بحر روان دُر — باشد بدور نطق تو صد گلستان علم
در گفتگوی تو همه دریای انگبین — در ضمن خلق تو همه مشک استبان علم
آنجا که ذکر تو کنم ای خسرو جهان — از نطق من رود همه موج روان علم
تیغ تو قاطع همه اعمار دشمنان — چون قطع شک کند همه نوک سنان علم

یا بد شرف ز نام تو ہر سکۂ جہاں — تا قلب اہل فضل بود بحر و کان علم
عثمان علی کہ شاہ دکن مفخر جہاں — باشد ز جود او ہمہ تاب و توان علم
تا دور آسماں ز نجوم است گلستاں — باشد ز جود تو ہمہ نام و نشان علم
گیتی ز نور نیر روئے تو روشن است — گلشن ہمہ ز ذات تو شد خانمان علم
تدبیر تو معدل اطوار روزگار — ذات تو شب چراغ ہمہ خاندان علم
عدل تو پاسبانی گیتی کند چناں — جود تو شد بدہر ہمہ پاسبان علم
در قطع شک شدہ سُو دشمن ز شست تو — ہر ناوکے کہ بود نہاں در کمان علم
آوردہ ام بروئے خداوند روزگار — دوشیزگان پاک ہمہ خاندان علم
شاہا توئی کہ دہر بنازد برائے تو — خم کردہ پشت پیش تو ہر نکتہ دان علم
چوں ابر دست تو کہ ببارد دُر ز ہمہ — کلک مدیح تو ہمہ گوہر فشان علم
ہر روز و شب روند مع مشک ذکر تو — در ملک مصر و شام دو صد کاروان علم
عثمان علی کہ خانیت دہر ملک او — گلشن کند بجود ہمہ خاندان علم
کردند خلق نام دکن ملک شاہ را — لیکن فلک بگفت کہ نامش جہان علم
در تار و پود جامۂ ذاتت بود ہنر — افگندہ بدوشش ہمہ طیلسان علم
ہر چند دید چرخ بہر دور خسروا — مثل تو بُد نہ گوہرے در بحر و کان علم
مشاطۂ ز جود تو در بزم روزگار — آورد بر منصہ ہمہ شاہدان علم
جسم ہنر ز فیض تو نشو و نما گرفت — جود تو مغز شد ہمہ در استخوان علم

ذات تو در مشیمهٔ اسرار ایزدی | چوں اختلاط جسم بجان تو اَمان عِلم

در جسم تم چگونه تحمل نمودهٔ | صد جا خمیده چرخ ز بار گران عِلم

در تاب آفتاب حوادث بدور دہر | باشد ز درگہ تو ہمہ سائبان عِلم

در بزم دہر پیش ہمہ صاحبان فضل | خواند زبان کلک تو صد داستان عِلم

خُدّام دولت تو ہمہ چوں کواکب اند | ذاتِ مقدس تو ہمہ آسمان عِلم

عہدت مراج شد ہمہ اہل کمال را | ایوان خورنگاہِ تو دار الامان عِلم

باشد عنایت تو ہمہ مامن ہنر | دستِ تو حُجت شدہ خاطر نشان عِلم

باشد ز دست فیض تو ای خسرو جہاں | ہر رونقے کہ ہست کنوں بر دکان عِلم

فکر تو شد محیط بر اجزاے کُن فکاں | در گوشۂ دماغ تو باشد جہان عِلم

از موج بحر جود کہ جاری است در جہاں | مثل جناں شدہ ہمہ اکنوں خزان عِلم

گلزار علم گرچہ ز فیضت شدہ است ہند | باشد دکن بعہد تو شاہا جنان عِلم

تصویر ہر کمال وجود مبارکت | خامہ بدست پاک تو یا در بُنان عِلم

ریزد زبان نطق ہمہ سلک دُر ازاں | در طبع پاک تو ہمہ بحر است و کان عِلم

ہر ذی کمال سوئے تو آید ز راہ دور | جز تو کسے بنود نگہبستی ضمان عِلم

صد جا بجسم علم ہمہ سر نہا شدے | دستت شہا نبودے اگر بر میان عِلم

بیسند نہ وہم جوہر اول ز حد آگ | چنداں فزودہ از تو ہمہ عز و شان عِلم

مرغان علم غبر ہمہ صید تو شوند | اکنوں بدست تو ہمہ تیر و کمان عِلم

محفوظ گشت علم ز آفاتِ روزگار
هستی بدور دهر همه پاسبانِ علم

گویند ذی کمال که طبع مقدّست
دارد به ضمن خویش همه بحر و کانِ علم

هر نکتۂ که بود شده حل ز فکر تو
نامد بدهر مثل تو کس نکته دانِ علم

تا طائران وهم همه در دهر لقلگنی
شاهِ رُسُل گذاشت بدستت کمانِ علم

مطلعِ ثانی

باشد ز نوک خامۂ تو گر زبانِ علم
فکرت ز رازِ دهر همه ترجمانِ علم

غوّاص فکر تو برون کرده همه ز قعر
هر گوهرے که بود بدریا و کانِ علم

هر گوهریکه بود به بحرِ حِکَم نهان
آراستی به فکر همه دکانِ علم

بُد جسمِ علم مرده بآفاتِ روزگار
گردید از تو باز رُسوِ جسم جانِ علم

کردی به سعی صیقل تیغ هنر همه
باشد همه ز فکر متینت سنانِ علم

صد خوان فضل از تو برے جہاں کشود
باشد ز مهر و ماه فلک را دو نانِ علم

اکنوں که در پناه تو آمد صحیح شد
در زخمِ فتنه بود همه جسم و جانِ علم

هارون عهد شاه دکن دام ملکه
دارد ز فیض او همه خوبی زمانِ علم

در مطلعش همه مه و مهر اند چارسو
چندان فزود از تو شها عزّ و شانِ علم

قوّت رسد به عقل ز دیوان تو همه
اشعار تو دهد همه از مشک و بانِ علم

از روز اول است همه گردش فلک
ق
تا گوهرے بدست بیاید ز کانِ علم

چون آفرید مادر گیتی ترا شها
دانست آسمان که ازین خوبتر نبود
هر آیه که بد ز عنایات ایزدی
اکنون زنند کوس فتح (پیروز) مندی هنر
مانی بدهر تا به ابد در همه نشاط

در تو بدید چرخ همه عز و شان علم
هر گوهرے که بود به بحر و کان علم
منزل شده ز نسبت ذاتت بشان علم
آخر شده بعهد تو دورِ زیان علم
وابسته شد به عهد متین تو جان علم

نوروز تا کند همه گیتی چو گلستان
باشد ز ابر فیض تو بحر روان علم

۸۔ قصیدہ

از جمالِ روئے زیبا شد منوّر آئینہ — کرد عکست مطلعِ خورشیدِ خاور آئینہ

استنارت کرد از روے تو شاہا آں قدر — می نہد خود را بمہر و مہ برابر آئینہ

در نظامِ ملکِ ہستی بے عدیل و بے مثال — قوّتِ تدبیرِ تو کردہ است کشور آئینہ

میکنم تقریر از نیروے تدبیرت شہا — می نہد ز احوالِ ملکت مدح گستر آئینہ

در گماں افتادہ اندر بابِ دانش جہاں — روے ملکت خوب تر یا ہست بہتر آئینہ

حسنِ تدبیرت دکن را کرد چوں باغِ ارم — می نہد از دورِ ملکت شانِ داور آئینہ

شانہ ات باشد چو آرّہ بہرِ قتلِ عاشقاں — عکسِ ابروے تو کردہ تیغ و خنجر آئینہ

در مراحِ ملکِ تو بینند شانِ ایزدی — ملکِ تو ہر آئینہ از فرِّ داور آئینہ

نامیہ در عہدِ زرّینت چناں افزوں شدہ — بال و پر پیدا نمودہ چوں کبوتر آئینہ

عکسِ رویت آئینہ را کرد چنداں مقتدر — شاہداں دہر میدارند بر سر آئینہ

غیرِ فانی کس بعہدت نیست غمگین خسروا — کرد گردِ روے آں محزوں مغبّر آئینہ

ہست آئینِ سکندر در ہمہ ملکِ دکن — ناظماں زاں پیش میدارند اکثر آئینہ

شوکت اسکندری دارد ہمہ عثمان علی
پیش رو دار دازاں آں شاہ اکثر آئینہ

زیب و زینت ہست چنداں در ہمہ اہل دکن
مثل عشاق است اکنوں حسن پرور آئینہ

یوسفِ دوراں توئی اے خسرو گردوں حشم
روے تو کردہ ہمسر فردوس منظر آئینہ

فانیٔ محزوں کہ در آفات ہر دم مبتلا
می نہد ز احوال بدتر پیش داور آئینہ

سایہ ات باشد ہما نا سایۂ پرِّ ہما
کرد عکس ماہ رویت نیک اختر آئینہ

نیکیت پایندہ دارد نام نیکت در جہاں
اندریں معنی ہمانا ہست رہبر آئینہ

شوکت عثمانؓ فزائی نیز شان حیدریؓ
کردہ انداز نامِ تو عثمانؓ و حیدرؓ آئینہ

روئے تو شانِ الٰہی می نماید خلق را
گر کند ظاہر ہمہ شان سکندر آئینہ

حسن تدبیر تو شاہا در نظام روزگار
کرد از علم و ہنر در ملک و کشور آئینہ

آئینہ لو حیست از آثار اسکندر بدہر
ہست از شان الٰہی فرّ و سرور آئینہ

منکہ مدّاح تو ہستم اے شہ گردوں جناب
بہر تو دارم ز لوح مدحِ دیگر آئینہ

در پناہ ہست خلق آیند از ہمہ دو جہاں
مثل مرغاں کرد پیدا نیز شہپر آئینہ

۹- قصیده

در تہنیت تقریب کدخدائی شہزادگان نواب اعظم جاہ میر حمایت علیخان بہادر ولیعہد اعلیحضرت بندگان عالی ہز اگزالٹڈ ہائنس نواب سر میر عثمان علیخان بہادر خلد اللہ ملکہ و نواب معظم جاہ بہادر بایگانہ دختر شہزادی دُرِّ شہوار سلطان عبدالمجید خاں خلیفہ سابق و سلطان روم و دختر برادرش شہزادی نیلوفر کہ بتاریخ اوّل ماہ رجب المرجب ۱۳۵۰ ہجری مطابق دوازدہم نومبر ۱۹۳۱ء میلادی بمقام نیس در فرانسہ منعقد شد

تو ہستی بجاں میزبانِ خلیفہ	دو فرزندِ تو مہمانِ خلیفہ
زانہار دست توای فرّ دادر	زنو تازہ شد گلستانِ خلیفہ
ہمہ حیبہ دادی پئے قتل اعدا	نہ بد تیر اندر کمانِ خلیفہ
چو گردوں کہ نازد بخورشید رخشان	بنازد بتو خاندانِ خلیفہ
ز خدمتگزاریت اے شاہ گیہان	فزاید ہمہ عزّ و شانِ خلیفہ

شده دُرّةُ التاج پورِ تو شاہا — کنوں دُرِّ شہوار کانِ خلیفہ

نبشت است بر صفحۂ دورِ عالم — یکے بنگری داستانِ خلیفہ

گل و یاسمن لالہ ہر سو شگفتہ است — چو باغ ارم خان و مانِ خلیفہ

چو مینو شدہ قصر شہزادہ شاہا — ز نیلوفر آسمانِ خلیفہ

منقش ہمہ ہفت الواحِ گیتی — تو نیکو بخوان داستانِ خلیفہ

بذکر تو اے خسروِ دورِ عالم — ہمہ جشن در خاندانِ خلیفہ

نخستیں ہوائے حوادث فسردہ — کنوں سبز شد بوستانِ خلیفہ

ہمانا بیک التفاتِ تو شاہا — ہمہ سود گشتہ زیانِ خلیفہ

ز دستت کہ در موج خیزی چو قلزم — چو گلشن شدہ خان و مانِ خلیفہ

ز روئے دو فرزند شاہ مظفر — جناں شد ہمہ خاندانِ خلیفہ

جناں در ہمہ التفاتِ تو شاہا — شدہ موسم گل خزانِ خلیفہ

بہ فیّاضی ابر لطفت ہمانا — شدہ ارغواں زعفرانِ خلیفہ

حمایت علیخان ولیعہد خسرو — ہمہ رونق خاندانِ خلیفہ

بہ فضل خدا با ہمہ خاندانت — شدہ متحد دودمانِ خلیفہ

حمایت علیخاں بنزد تو آید — مع دُرِّ شہوار کانِ خلیفہ

ازاں دُرِّ شہوار در خاندانت — بماند ہمہ عزّ و شانِ خلیفہ

گہے عقد شہزادگان مظفّر — بخطبہ شدہ تر زبانِ خلیفہ

همه حاکماں در همه نفیس هر سو — بجشن اندروں مهمانِ خلیفه
چو بشنید اخبار جشنِ عروسی — شهِ هند شد مدح خوانِ خلیفه
دو شهزاده‌ ات مهر و شهزادیاں هم — دو ماه انداز آسمانِ خلیفه
در آفات ادوار چرخِ ستمگر — تو هستی همه پاسبانِ خلیفه
بوصفِ تو اے خسروِ دَورِ عالم — بریزد همه دُر زبانِ خلیفه
شکستی همه دست جورِ فلک را — فزودی همه عزّ و شانِ خلیفه
بوصفِ تو اے مطلعِ مهرِ عظمت — عسل می بریزد دهانِ خلیفه
توئی آنکه از مشک لطفِ تو شاها — معطر شده خان و مانِ خلیفه
بخورشید آفات شد فضل و لطفت — کنوں خسروا سائبانِ خلیفه
بدستِ تو داده است خلّاقِ عالم — بصد رمز و حکمت عنانِ خلیفه
ز تعظیم دو پور تو شد برفعت — چو عرشِ بریں آستانِ خلیفه
تو دانی همه دَورِ اسرار داور — توئی در جهاں رازدانِ خلیفه
بلوحِ مه و مهر گردوں نبشته — به ضمنت همه عزّ و شانِ خلیفه
خدا از تو خوشنود شاداں محمدؐ — که هستی همه مهربانِ خلیفه
ز وصفت کند عطر بیزی به محفل — بذکرت همه مشک و بانِ خلیفه
ز عثمان که بد شاه شاهانِ عالم — شده منبسط خاندانِ خلیفه
ز اسرارِ یزداں به عثمان علیخاں — شده متحد دُودمانِ خلیفه

بہ نسل دو عثمان خورشید عظمت	بماند ہمسرِ عزّو شان خلیفہ
معظم بجاہ است شہزادہ دیگر	بنازد بدو خاندان خلیفہ
بذاتِ ہمایونِ شہزادگانت	شدہ مستقل عزّو شان خلیفہ
خدایا بہ عثمان علی خان باند	چو یک تن دو جان خاندان خلیفہ

زفانی دریں نامہ ماند بوصفت
ہمہ مدحتِ خاندانِ خلیفہ

